

Índex

1.	Introducció	5
2.	Primícia d'una contextualització desapercebuda.....	8
2.1	Els protagonistes: pagesos i vaques	8
2.2	La figura del pagès.....	10
2.3	El bestiar.....	13
2.4	On es clama? Des de la vall més fonda al cim més alt.....	16
3.	Etnografia com a filosofia de vida	22
3.1	Metodologies.....	24
4.1.1	Destacant la importància del treball de camp	24
4.1.2	Descobrint mètodes d'investigació qualitativa.....	25
4.1.3	L'observació participant	26
4.1.4	Fer el disseny de la investigació.....	27
4.1.5	Obrir-se pas a l'escenari	28
4.	Anàlisi Sonora	28
4.1	La tasca de gravar: intenció, problemes i triomfs.	28
4.2	Categories de clams.....	29
4.3	Desglossant el so	32
4.4	Tècniques vocals inconscients.....	33
4.5	Justificació del mètode de transcripció.....	34
4.6	Transcripció dels diferents clams.....	36
5.	Conclusions	41
6.	Bibliografia	44
7.	Annexos	46

Índex de figures, fotografies i taules¹

Fotografia 1. Vacada.....	5
Fotografia 2. Vista de Ribes de Freser.....	5
Fotografia 3. Vista de Campelles.....	6
Fotografia 4. Vista de Pardines.....	6
Fotografia 5. Vedell mamant.....	14
Fotografia 6. Vedell xurmer amb una setmana de vida.....	15
Fotografia 7. Muntanya de Cal Roca, Pardines.....	16
Fotografia 8. Ramat pasturant	17
Fotografia 9. Marcar un nedo.....	18
Fotografia 10. Bala. Podem observar la diferència entre la malmesa del prat de més endavant amb aquell on l'herba és més bona, situat al fons.....	19
Fotografia 11. Saleres de la muntanya de Cal Roca, Pardines.....	20
Fotografia 12. Nedo. En aquest moment el bestiar està passant del tros de camp que ja s'han menjat (més al fons) cap al tros on hi ha herba (al davant de la imatge).....	21
Figura 13. El triangle antropològic.....	23

Llistat de taules

Taula 1. Categories de clams: So i Soroll.....	29
Taula 2. Neumes i significats.....	34
Taula 3. Intensitats.....	35
Taula 4. Jaume Morera. Clams.....	36
Taula 5. Josep Morera. Clams.....	37
Taula 65. Ramon Carbonell. Clams.....	38
Taula 7. Joan Carbonell. Clams.....	39
Taula 8. Arnau Carbonell. Clams.....	40

---

¹ Les primeres 4 fotografies són proporcionades pel Museu Etnogràfic de Ripoll, totes les altres les he realitzat jo mateixa.

1. Introducció

Un divendres del mes d'agost a les set de la tarda, vaig anar a veure a un pagès conegut meu, al mig del Taga, la muntanya del poble de Bruguera. Vaig arribar-hi una mica abans que ell, perquè havia de pujar un bon tros a peu, potser vaig tardar uns 15 o 20 minuts fins al punt de trobada i mentre anava pujant va arribar ell, conduint una moto de trial i transportant un sac de 25 kg de sal subjectat al seient del vehicle. Va començar a pujar per la muntanya amb la moto mentre jo seguia tirant amunt, però en comptes d'agafar el camí més adequat per anar ascendint, va anar enfilant-se fent zig-zag, anant d'un costat a l'altre tot produint una sèrie de sons amb la boca, una mena de crits molt forts i amb molta potència, combinats amb una sèrie de xiulets que sobresortien del soroll del motor de la moto. Em va avançar, anant d'un lloc a un altre amb aquells crits fins que es va aturar a una zona més rocosa i planera. Allà va 'aparcar' el vehicle i va descarregar el sac de sal, obrint-lo i repartint-lo en grupets més petits sobre un seguit de roques amb una superfície més plana. A tot això jo continuava pujant fins aquests lloc rocós, anomenat saleres i vaig començar a sentir molt rebombori, provocat per les esquesques del ramat de vaques i els seus brams. Venien totes cap a les saleres a buscar la sal, unes més tranquil·lament tot caminant i altres més enèrgiques i nervioses corrent frenèticament cap on era el pagès que seguia fent aquesta mena de crits. Va ser la primera vegada que vaig sentir algú clamar al bestiar i les seves conseqüències, és a dir, vaig poder sentir per primer cop la comunicació que utilitzen els pagesos amb les vaques.

Aquests crits o sons, els clams, aquest mètode de comunicació que fan servir els ramaders alhora de 'fer venir' el bestiar, són el punt central sobre el qual orbitarà aquest projecte, més concretament en el bestiar boví.

He arribat a entendre en més o menys mesura com clamar, quan i perquè, cosa que no hauria estat ni capaç ni possible si no hagués après al mateix temps el funcionament i les dinàmiques de la vida i el treball de pagès. És per això que no vull deslligar-lo del seu

Fotografia 1. Vacada

Fotografia 2. Vista de Ribes de Freser

context, del món en què es troba, que entre moltíssimes variables comprèn: els pagesos que el fan; les pròpies vaques, vedells i toros; l'entorn en el qual es realitza; com, quan i a on s'aprèn; les costums que fan que sigui necessari; el canvi de consum i per tant de producció que estem vivint i com era abans; el terreny i geografia; entre molts altres aspectes que aniré explicant al llarg del document. La intenció d'aquest treball és recopilar una informació que s'ha anat transmetent de manera oral des de fa segles, una informació que no només es refereix a una sola cosa, com el clam per exemple, sinó que són tota una sèrie de coneixements relacionats entre sí que han anat formant una realitat, podríem anomenar-la 'El món de la pagesia'. És una realitat de la que no se n'han deixat gaires testimonis escrits i molt menys documents sonors i de la qual poca gent l'ha mirat amb ulls estudiosos. Pocs són els que l'han observat o considerat pertinent per a convertir-la en objecte d'estudi, i no només estudis que parlin d'aquest tema, sinó poder crear un pont, una xarxa o un vincle entre aquesta 'vida o món de pagès' i la resta de la societat. En el meu cas, vull intentar crear un pont entre del 'món de pagès' i la música, o més concretament el so, on el nexa que ho permetrà serà el clam. Així doncs, pretenc crear un petit recull d'aquesta memòria que forma part de la nostra cultura. Aquesta intenció de crear una xarxa està basada en el model d'etnografia, ja que quan aquest projecte s'hi va començar a assimilar, vaig decidir emmirallar-lo, com a treball etnogràfic, doncs el que jo pretenia era descriure una realitat d'es del punt de vista dels participants i no d'un observador extern. Tota la informació que s'hi troba ve donada per la meua pròpia experiència, documents escrits, i les recopilacions audiovisuals i de so que he pogut realitzar. El gran problema amb què he hagut de batallar a l'hora de realitzar aquest treball, és que no he trobat cap font documental on es parli explícitament del clam dels pagesos, fet que m'ha fet creure que deu ser molt escassa o inexistent. Sí que hi ha llibres que parlen de la vida al camp, de la feina de pagès o de les eines o els costums, tot i que la majoria expliquen temps passats i no parlen de la societat actual, només ho fan de passada, del clam, però no s'hi aturen per reflexionar-hi o per descriure'l, simplement l'anomenen. El que jo pretenc és omplir el buit que envolta a aquest

Fotografia 3. Vista de Campelles

Fotografia 4. Vista de Pardines

fenomen, destacar-lo com a una activitat important i interessant per ser estudiada i mirada amb atenció, crec que és una part molt especial i viva encara del nostre patrimoni.

El procés metodològic que vaig fer servir es va centrar primerament, en conèixer i absorbir tota la informació possible. No em va interessar focalitzar-me només en el clam, sinó que vaig decidir anar amb els propis pagesos per ajudar-los en la mesura possible, és a dir, vaig anar a treballar de pagès. D'aquesta manera es va crear un intercanvi d'interessos: jo els ajudava amb petites feines i ells, sense ser-ne conscients, m'ensenyaven el seu món. Aquest procés va durar uns tres mesos de manera intensiva, però ha continuat de manera més intermitent fins a dia d'avui. En un primer moment doncs, vaig intentar deslligar-me del meu interès al clam, fet que vaig recuperar un cop fet el treball intensiu de camp. Cal tenir en compte que el món de pagès és majoritàriament masculí, els que s'hi dediquen acostumen a ser adults i són persones que normalment han viscut a la zona en qüestió des de fa generacions. Així doncs vaig pensar que sent jo una noia, jove i de Barcelona, hauria de fer alguna cosa perquè em tinguessin amb una certa consideració. Al anar a treballar amb ells, no només els hi vaig mostrar un gran interès i respecte per la seva feina sinó que també vaig poder ajudar en certa mesura. Quan va arribar el moment de fer les entrevistes, el seu interès per les meves preguntes també va ser molt més gran i sincer que no pas si només hagués anat a fer unes quantes gravacions en dies puntuals. Així doncs m'agradaria agrair l'ajuda de tots aquests pagesos que han fet possible aquest treball, ja que sense la seva col·laboració aquest treball encara seria una idea i no una realitat.

El fet d'implicar-me en la feina de pagès em va aportar una quantitat tant gran d'informació que a l'hora de posar-la per escrit vaig tenir grans problemes, ja que no tenia cap mena d'ordre establert dins el meu cervell, i em costava molt discernir en els fets rellevants per al projecte i fets irrellevants. Així doncs vaig decidir redactar-lo d'una manera que em permetés, primer de tot, ordenar-ho per a mi i crec que ha resultat suficientment simple i aclaridor. L'esquelet del treball es regeix pels següents paràmetres: el context, l'etnografia i una anàlisi sonora.

El material que he creat està format per aquest escrit on detallaré i descriuré el més profundament possible el clam però també per un arxiu sonor i audiovisual amb tot un seguit de gravacions amb diferents clams de diversos pagesos. Cal que es tingui present que aquest treball està delimitat geogràficament, només se centra en els clams que avui dia podem trobar a la Vall de Ribes (Ripollès), concretament als pobles de Bruguera, el Baell,

Ribes de Freser, Pardines i Campelles². No m'he guiat tant per pobles sinó per pagesos que porten els ramats a aquests pobles. Per tant les diferents mostres d'àudio que crearé seran exclusivament dels pagesos d'aquesta zona.

Així doncs, el que es pot trobar en aquest treball, és un recull d'informació dels diferents clams de la Vall de Ribes i tot allò que envolta a aquest fenomen perquè pugui esdevenir.

Però què és tot allò que envolta a aquest fenomen?

2. Primícia d'una contextualització desapercibuda

2.1 Els protagonistes: pagesos i vaques

La pregunta o el pretext que condueix aquesta investigació és molt senzilla (García Roldán, 2003: 43-44): quin sentit te el clam? Aquesta pregunta es refereix, no només a quina utilitat te el clam, també vol plantejar una reflexió per arribar a entendre si clamant al bestiar, s'obtenen més bons resultats, és a dir, m'agradaria poder afirmar o negar, que gràcies a la utilització de clam, els pagesos estableixen un lligam entre ells i el seu bestiar, afavorint el benestar animal. Jo sabia del què volia parlar i estudiar i a partir d'aquí, vaig anar buscant una pregunta que m'ho permetés.

Saber què és el clam no resultarà complicat, entendre'l, però, ja és una altra cosa. El primer que vaig fer per esbrinar el significat d'aquesta paraula, simplement va ser buscar-la a diferents diccionaris per conèixer si el concepte que jo m'havia creat d'aquest mot, corresponia o no amb aquests. Tot seguit en mostro els exemples dels diccionaris que vaig anar consultant buscant la paraula clamar:

- Diccionari de la Llengua Catalana de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC): Cridar (l'aviram o altres animals domèstics) perquè compareguin. *De bon matí, amb les faldilles plenes de gra, clamen l'aviram.*

- Gran Enciclopèdia Catalana (GEC): Cridar, algú, (l'aviram o altres animals domèstics) perquè apareguin.

Podem observar que pràcticament són exactament igual. Així doncs m'he servit d'aquestes definicions i de la meva observació durant el treball de camp per crear la definició que utilitzaré al llarg d'aquest escrit. L'explicació de què és el clam, o la descripció d'aquest,

---

² Es pot trobar un mapa de la zona a l'annex.

l'aniré desglossant de mica en mica, tal i com jo l'he anat coneixent al llarg de tot aquest procés d'aprenentatge.

Clamar, doncs, és el fet de 'fer venir' el bestiar mitjançant una sèrie de sons. Aquests els produeix una persona amb la boca i poden ser sons articulats, xiulets o bé aquell que es fa amb el clàxon d'un cotxe. A la zona que s'estudia en aquest treball, aquestes són les tres maneres de clamar. Un altre tipus de clam és el que es fa amb el clàxon d'un cotxe. Per tant tenim una acció, clamar, que es pot dur a terme de diverses maneres. De moment reduiré fins aquí aquesta explicació, doncs la desenvoluparé més profundament en el capítol de l'Anàlisi sonora, ja que és allà a on m'interessa descriure'l. El que sí que m'interessa destacar és que el clam és un resultat sonor que conté un codi, que el pagès utilitza per fer arribar un missatge a un ramat (Aguadero, 1997: 32-42). Tot i que vaig estudiar la possibilitat de catalogar-lo com a llenguatge, vaig descartar ràpidament aquesta idea, ja que segons el Diccionari de la Llengua Catalana de l'Institut d'Estudis Catalans, el llenguatge és la "Facultat humana de comunicar els propis pensaments o sentiments a un receptor mitjançant un codi lingüístic compartit". En el cas del clam, no és un codi compartit, perquè tot i que les vaques entenen el missatge, no poden respondre de la mateixa manera i tal i com diu la definició, és una facultat exclusivament humana.

Per conèixer quin sentit té el clam, és important saber el què és, com també entendre què no és. Vull destacar que en la definició de l'anterior paràgraf, he fet servir l'expressió 'fer venir' (el bestiar) ja que és la que utilitzen el pagesos de la Vall per referir-se a aquest fet i que consta enregistrada als arxius sonors d'aquest projecte.³

Tot i que podria semblar obvi, és molt important entendre que clamar no és interactuar amb el bestiar, és a dir: fer venir i fer marxar. No. El clam no és en cap cas l'acció que fa el pagès quan vol arriar les vaques, només es dona quan les vol fer venir. M'aturo en aquesta apreciació perquè és important aclarir que jo no em centraré en arriar-les (expressió també enregistrada per aquest treball), ja que les variables són massa nombroses per resoldre-ho en aquest projecte, és a dir, quan un pagès arria les vaques ho fa d'una manera similar a quan les clama: usa una sèrie de sons, també articulats amb la boca. Aquests, però, són lleugerament diferents dels clams perquè cadascú en fa de diferents sons.

A la Vall de Ribes els vaquers que clamen ho fan d'una manera curiosament igual. I dic curiosament igual perquè no se sap com s'ha transmès aquest coneixement d'un lloc a un

---

³ Annex Àudio 25. Conversa informal. Josep Carbonell "Tio Pepe" (2-3).

altre i només ens podem moure en el terreny de les suposicions. El que encara és més sorprenent però, és que quan arrien les vaques, tots clamen de maneres diferents.

Per què quan clamen doncs, ho fan tots pràcticament igual, però quan les arrien tots ho fan segons el hi convé? Malauradament no m'ha sigut possible respondre a aquesta pregunta perquè, tot i que el fet sigui el mateix (mitjançant un codi sonor el pagès fa arribar un missatge al ramat) per als pagesos és completament diferent el fet d'arriar o de fer-les venir. Al principi de la meua participació en el terreny, vaig pressuposar que el clam es feia servir tant per arriar o fer venir el bestiar indistintament, doncs per algú com jo, que no estava familiaritzada amb aquella realitat, l'únic que podia observar és que quan el pagès feia aquests sons (clamar o arriar) el bestiar reaccionava (acostant-se o marxant). Quan vaig formular la meua idea, però, em van corregir, dient-me "que és quelcom completament diferent i que no te res a veure, doncs amb el clam les fas venir i arriant fas que marxin" (Ramon Carbonell. Cal Roca, Pardines. 7 d'agost del 2015).

Per fer marxar el bestiar, expressions com 'vaca va!', 'alééé', 'au va au!', són les més freqüents. Tot i que sí que hi ha alguns sons per arriar que també són utilitzats per diferents pagesos, no són tant clars com els clams i en general són més variats. És per aquesta variabilitat de sons per arriar que no he volgut incloure'n un anàlisi en aquest treball, ja que per una banda havia d'acotar per algun lloc i per l'altra perquè no trobo tant interessant analitzar un fet sonor que pot arribar a ser molt canviant en poc temps.

2.2 La figura del pagès

Qui és qui clama? La resposta sembla evident: el pagès. Però qui és el pagès? És una professió o una figura que tot i que potser no forma part de la nostra quotidianitat, ens és familiar en certa manera. És un dels protagonistes d'aquest treball, així que cal que posem el focus sobre aquest element i l'analitzem més profundament.

Primer de tot ens hem d'aturar a pensar què sabem i què no sabem del món rural. Tothom pot explicar alguna de les feines de pagès (llaurar la terra, cuidar al bestiar...) però per entendre el clam primer s'ha d'entendre la feina del ramader. Sense aquests coneixements previs és poc probable arribar a entendre exactament el sentit del clam.

La primera definició al Diccionari de la Llengua Catalana de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC) que ens trobem de la paraula pagès és "home, dona, del camp". Podem adonar-nos que és una definició poc profunda per entendre realment el significat de la paraula. Quan ens referim a un "pagès", hem de tenir en compte que aquest terme no sempre s'ha utilitzat

de la mateixa manera. Antigament era aquella persona que cuidava del camp i tenia cura del bestiar. (VILARRASA, 1975: 44). Els pagesos eren sovint els masovers de les cases de pagès, de masies i cases pairals, avui dia però, aquestes dues feines, la del camp i la del bestiar, acostumes a estar més distanciades. Un pagès s'especialitza més cap a ser agricultor o ramader, tot i que la majoria no deixen de fer l'altra feina, simplement es dedica més temps a una que a l'altra. Així doncs tenim un pagès, que és ramader i en el cas que ens ocupa acotarem fins al vaquer, és a dir, aquell professional que te una producció bovina i que per tant te cura del ramat de vaques. Quan em refereixo a 'te cura' o que 'cuida' caldria desglossar-ho dient que alimenta, ajuda al part (quan és necessari), vacuna o cura ferides...en definitiva, que es preocupa pel seu benestar (Checchi; Peix, 1979: 72).

Quan preguntem a un pagès, com ha après a clamar, la resposta és sempre la mateixa: expliquen que o van aprendre del seu pare, del seu avi o d'ambdós. Si el que els preguntem és des de quan es clama, asseguren que és quelcom que 's'ha fet tota la vida'. És un fet tant arrelat a les seves costums i a la tradició, que pràcticament ningú dels que ho aplica s'ha plantejat des de quan exactament es realitza, deixant el coneixement a la suposició.

Tot i que ja vaig intuir que no seria una tasca fàcil, vaig voler resoldre aquesta pregunta com a un objectiu secundari: des de quan es clama? Al anar a investigar a diferents fonts de documentació, només he trobat dues referències al fet de clamar: la primera és un fragment d'un enregistrament audiovisual, més concretament de la pel·lícula documental catalana *L'endemà*, dirigida per Isona Passola, gravada al 2014 i on hi surt justament la muntanya de Bruguera (Vall de Ribes) i apareix en Ramon Carbonell, pagès de la regió i entrevistat en aquest treball, clamant al bestiar mentre els hi dóna sal.

Com que pràcticament no en vaig trobar cap referència ni a llibres, articles, revistes o tan sols un document sonor, vaig anar a parlar directament amb els pagesos per esbrinar fins quan es remunta la memòria popular, és a dir, fins quan podem tirar enrere en el temps per trobar-hi el clam. Després de parlar amb alguns d'ells, com per exemple amb Enric Muntadas (Ventaiola, Ribes de Freser, 69 anys), o Josep Carbonell (Montagut, Ribes de Freser, 74 anys), vaig adonar-me que són pocs els testimonis vius que poden confirmar que varen sentir clamar els seus avis, per tant, els pagesos que avui dia estan a la tercera edat, confirmen que varen aprendre a clamar del seu pare i també del seu avi.

Com a conclusió, no puc assegurar que es clami més enllà d'aquesta última generació i per tant, hauré de seguir amb la suposició de que es fa des de 'tota la vida', sense poder resoldre a la pregunta: des de quan és 'tota la vida'? És per això que també m'ha sorgit la necessitat

de fer un seguit d'enregistraments en format d'àudio de diverses conversacions (més que entrevistes) amb aquests pagesos per tal de que en quedi constància més enllà de la memòria popular.

El món de les vaques també ha anat canviant molt al llarg dels anys, antigament i fins fa uns trenta o quaranta anys, quan es parlava del ramat de vaques ja se sabia que s'estava referint a vaques de llet, ja que era el sistema de producció d'on se'n treia més rendiment,⁴ però des de fa uns anys, aquest sector es va veure afectat per una forta crisi que encara dura, ja que cada cop el preu de la llet és més barat però mantenir els animals segueix costant un bon preu⁵. Alguns ramaders doncs, es varen passar al sector de la vaca de carn, més estès a Europa i no tant a les nostres muntanyes. És aquest sector del que parlarem aquí, exclusivament de les vaques de carn.

Pot semblar una fet aïllat i poc relacionat amb el treball que parli de les vaques de llet o les de carn, però no és així, ja que la qüestió per la qual he triat les vaques de carn és perquè a les vaques de llet, ja gairebé ningú les clama, doncs acostumen a estar estabulades⁶. D'aquesta manera estan més a prop del lloc a on se les munyirà, fet que es realitza dues vegades al dia, pel matí i al vespre. Podríem pensar que físicament no són gaire diferenciades (les de carn i les de llet) però tenen un tret característic que les fa completament diferents: les vaques de llet tenen un berguer⁷ amb una capacitat de litres molt més gran que les vaques de carn, que només pot alimentar al seu vedell. Això és així perquè les races de vaques s'han anat modificant genèticament al llarg dels anys, esdevenint races amb característiques específiques segons convingui. Algunes de les races de llet són, per exemple, la Frisona-Holstein, la Bruna Suïssa, Bretona, Fleckvieh, etc. La majoria d'elles són franceses o d'Anglaterra.⁸

Quina necessitat hi ha però de conèixer les diferents races de vaques? Tal i com he comentat a l'inici del treball, crec que és fonamental entendre tot allò que envolta el clam, i

---

⁴Conversa amb Enric Gost Muntadas (11 anys), Enric Muntadas Vilatimó (69 anys) i Roser Muntadas Corcoy (42 anys), Conversa informal amb Josep Carbonell (74 anys). Es poden trobar a l'Anex: àudio 23. Enric Gost Muntadas (11 anys) Enric Muntadas Vilatimó (69 anys) Roser Muntadas Corcoy (42 anys), àudio 24. Conversa informal. Josep Carbonell "Tio Pepe"(74 anys)(1-3)

⁵Conversa no enregistrada amb Ramon Carbonell el dia 27 de juny de l'any 2015 a la muntanya del Taga.

⁶Que està dins una estabulació, és a dir, en un estable, cort o granja.

⁷El berguer que aquí esmento és la paraula que fan servir els ramaders de la Vall de Ribes per referir-se a les glàndules mamàries de la vaca. Aquesta paraula però, la trobem escrita com a braguer al diccionari, ja que seria la forma correcta de dir-la. De totes maneres aquí s'usarà el mot berguer, tot i que puntualitzo que no puc referenciar cap diccionari a on es corrobori que s'escriu així.

⁸ Jordi Maynegre Santaulària. Presentació Maneig Vaquí Extensiu. Curs de formació 2016, Departament d'Agricultura.

per tant no podem deixar de centrar la nostra atenció en les criatures que reben el clam, que són capaces d'entendre un codi realitzat per un humà i d'actuar en conseqüència. Per a nosaltres és fàcil d'entendre que cada ésser humà és diferent, però el que no sabem és que amb les vaques passa el mateix.

2.3 El bestiar

Qualsevol persona és perfectament capaç de dir algun tret d'una vaca. Les banyes, la cua o la panxa en podrien ser-ne alguns. Però un pagès entès en aquests animals, és conscient que les seves faccions van molt més enllà. Primerament sap que les característiques que es busquen i s'admiren en les vaques de carn no són les mateixes que amb les vaques de llet.

Com és doncs, l'univers de les vaques de carn? Quina feina és la del vaquer? Quan parlem d'univers, ens estem referint tant a la salut dels animals, el seu habitatge o la seva aparença entre moltíssimes altres coses, així doncs comencem pel principi de tot. Per què és necessari tenir un ramat de vaques?

Primer de tot el ramat. És un conjunt de tres elements, vaques toros i vedells, que conviuen en comunitat. Les proporcions de cada un dels tres, és molt diferent, és a dir, no hi haurà mai el mateix número de vaques, toros i vedells a un mateix ramat. Tot seguit explicarem perquè. A cada ramat normalment hi ha un toro, que és l'encarregat d'inseminar les vaques, tot i que tampoc és quelcom estrany, veure ramats on hi ha dos toros.

El segon element són les vaques, i el que realment es valora d'una vaca de carn, és la seva capacitat per aprofitar els recursos naturals que li ofereix la muntanya, que siguin fortes de peus per poder-se desplaçar amb més facilitat i que tingui hàbit de pasturar. Per a la cria del vedell es necessita una vaca amb gran instint maternal per a protegir-lo i que la capacitat lletera només sigui per al que requereix el seu vedell. Algunes de les races més comunes de les de carn a la Vall de Ribes són: la Charolaise, Blanc Blau Belga BBB, Limousin (Llimosina) o la Bruna dels Pirineus i algunes de rústiques són les franceses Aubracs i les Salers.⁹

Aquesta dissertació sobre les races és molt important perquè és essencial que el bestiar que el pagès té al seu territori, no pateixi, en el sentit que no passi excessiu fred a l'hivern, que es pugui desplaçar amb comoditat per boscos més frondosos o muntanyes més empinades. Sempre s'haurà de pensar en el benestar de l'animal. Concloent, doncs, cada vall o comarca

---

⁹ Organización Interprofesional de la Carne de Vacuno Autóctono de Calidad (INVAC). *Guías de prácticas correctas de higiene: vaca nodriza.*

Fotografia 5. Vedell xurmer amb una setmana de vida.

hauria de tenir les races que s'adaptin millor, en el cas de la Vall de Ribes, les races rústiques anomenades anteriorment, són les que millor funcionen.¹⁰

L'últim element són els vedells. El nombre d'aquest dins el ramat varia força, ja que com que la inseminació de les vaques no és controlada, cadascuna queda prenyada en moments lleugerament diferents i per tant, acostuma a haver-hi grans diferències d'edat i de pes (pensem que entre un mes i sis mesos de vida el vedell o vedella ja ha assolit gairebé la mida dels seus progenitors)¹¹.

Hem de tenir en compte que hi ha dos tipus de vedells: els que el pagès es quedarà perquè siguin vaques o toros i els que vendrà perquè s'engreixin. Així doncs tenim vedells i vedelles acabats de néixer i que

només s'alimenten de la llet de la mare (entre un i tres mesos de vida); un altre grup format per aquells que combinen el menjar d'herba i mamar (entre tres i cinc mesos) i l'últim grup format per els més crescuts i grossos, que , o bé estan a punt de ser desmamats i apartats de la mare per portar-los a engreixar, o bé es guardaran per vaques i toros. D'aquesta manera el pagès manté el número de bestiar, ja que tot i que naixin vedells, també hi ha vaques més velles que moren, i per tant hi haurà cabuda dins el ramat per més animals. Tot això només dependrà de les intencions del pagès, si vol mantenir, augmentar o disminuir la seva producció. Així doncs, és un sistema rotacional, una mena de roda que el pagès fa girar segons li convé. El moment més delicat de tots, però, és el moment del part.

Quan una vaca pareix, la primera llet que fa es diu calostre, i el vaquer s'haurà d'assegurar que el vedell la prengui abans de quatre o sis hores d'haver nascut per assegurar la immunitat del vedell. Aquest calostre té immunoglobulina, que són els anticossos i defenses contra bacteries virus o patògens. Durant les properes setmanes al seu naixement el vedell seguirà mamant llet, que ja no serà calostre, fins al tercer mes de vida, a partir d'aquí començarà a menjar en petites quantitats herba i se li aniran desenvolupant els estòmacs.

---

¹⁰ Jordi Maynegre Santaulària. Maneig del vacum intensiu. Curs de formació. Olius, 18 de febrer del 2016. Organitzat per la Generalitat de Catalunya. Departament d'Agricultura, Ramaderia , Pesca i Alimentació.

¹¹ Conversa amb Arnau Carbonell. Camps de les Escluselles (Bruguera), 17 de juliol de l'any 2015.

Fotografia 6. Vedell mamant. (Totes les fotografies d'aquest treball les he realitzat jo mateixa)

Recordem que els remugants tenen quatre estómacs (Rumen, bonet, llibret, quall), un vedell, però, no remuga, perquè només pren llet i perquè no té els estómacs prou desenvolupats. La llet amb la que s'alimenta va directament a l'últim estómac, el quall.¹² Quina relació hi ha, però, entre els quatre estómacs dels vedells i el clam?

Hi ha vegades que quan neix un vedell, aquest no mama i llavors el vaquer ha d'intervenir (abans de quatre o sis hores perquè prengui el calostre). Quan neix el vedell la vaca estarà absolutament alerta per protegir a la seva cria i si el pagès no la tranquil·litza, mitjançant el clam, és molt probable que l'abordi.¹³ Més endavant

tornaré a fer referència a aquest moment per explicar-ho amb més profunditat, per ara, m'interessa seguir ampliant els coneixements sobre els animals, ja que com es veurà properament, el pagès ha de conèixer el seu bestiar.

Quan aquest vedell és més gran, l'engreix passa a ser de llet de la mare i herba. Quan arriben a l'edat de sis mesos es desmamen (es separen de la mare) i es porten a un engreixador. Hi ha pagesos que s'encarreguen de fer els dos processos de criar i engreixar, al ripollès, però, gairebé tots confien l'engreix a un altre especialista. La seva feina consisteix en alimentar-los a base de pinso i palla (aquesta és la combinació més normalitzada tot i que se'n poden trobar d'altres). Quan arriben a l'any de vida, és el moment de sacrificar-los¹⁴.

La feina del vaquer és crear una relació adequada amb l'animal, amable en la mesura possible, ja que d'aquesta manera afavoreix el maneig de l'explotació de vaques. Així doncs

---

¹² Àudio 19. Engreix de vedells. Arnau Carbonell (La Torre).

¹³ Aquesta paraula s'utilitza per referir-se quan un animal no té bones intencions i intentarà atacar a una persona.

¹⁴ Àudio 19. Engreix de vedells. Arnau Carbonell (La Torre)

caldrà que conegui el comportament dels animals: com i quan mengen o remuguen, quan i on descansen, quan i com beuen, etc.¹⁵

2.4 On es clama? Des de la vall més fonda al cim més alt

Una de les complicacions per a realitzar aquest treball, és la falta d'informació sobre el treball de la ramaderia, no em refereixo a articles que parlin de la producció animal, l'economia o articles de biologia específics de les races bovines. Em refereixo als mètodes i a les feines que formen part de la professió de pagès. Gràcies però, a aquesta manca de coneixements disponibles en llibres o diversos suports consultables, l'única opció que em quedava per aprendre-ho era anar a treballar com a pagès, i així he pogut estar en contacte directe amb tot allò que a mi m'interessava conèixer.

Pot semblar que parlar d'on es realitza el clam, sigui un fet massa perifèric i poc relacionat amb el treball, però m'ha servit, sobretot per descartar una de les hipòtesis secundàries que em vaig plantejar. Quan vaig començar a treballar 'de pagès', estava convençuda que es clamaria diferent al prat i a la muntanya, degut a la diferència en grandària del terreny i que a la muntanya es clamaria més fort. Tot sembla indicar, però, que és del tot incorrecte aquesta hipòtesi doncs, gràcies a que he pogut observar en moltíssimes ocasions com clamaven en els dos entorns, puc afirmar que amb una primera fase d'anàlisi, que inclou només la observació, el volum sonor és pràcticament el mateix.

Fotografia 7. Muntanya de Cal Roca, Pardines

Un cop feta aquesta apreciació tornem el focus d'atenció, a l'eix d'aquest apartat: On. Per parlar-ne, ho he estructurant de manera que s'haurà d'anar desglossant molt a poc a poc,

---

¹⁵ Conversa amb Ramon Carbonell al mas La Torre (Ribes de Freser). 22 d'agost del 2015.

anirem des d'un punt llunyà i ens anirem apropant al clam, parlant primer dels prats, per entendre a on viuen les vaques, què mengen, quan mengen i com gràcies al clam, tot això és possible. Així doncs intentaré teixir aquesta xarxa de petits i grans detalls que ens permetran arribar a un per què es clama i copsar-ne el sentit.

La majoria de vaquers de la Vall de Ribes no acostumen a tenir grans quantitats de vaques a les corts, on òbviament no cal clamar-les perquè ja són a on han d'estar. Normalment porten grups reduïts (el nombre és variable però sol estar entre 10 i 30 caps¹⁶)¹⁷ de bestiar a diferents prats i allà se'ls deixa una temporada pasturant. No és fàcil escollir a quin prat ni com gestionar-lo, doncs el pagès haurà de extreure'n el màxim rendiment.

Hi ha tres varietats de prats per escollir: els permanents, els temporals i els artificials. Aquí només tractarem els permanents ja que són els que més abunden a la vall.

Com indica la paraula, un prat permanent és una formació herbàcia que pot ser més o

Fotografia 8. Ramat pasturant

menys densa segons el terreny i la localització en què es troba. Aquesta vegetació recobreix completament el sòl i podem trobar-ne de tipus natural, on la intervenció humana és nul·la o pràcticament i també en podem trobar de seminatural, on l'acció humana és més notòria, ja sigui perquè s'ha netejat¹⁸ mitjançant desbrossaments, se n'han fet cultius, sembres, etc. Per mantenir el prat permanent en bon estat per a un futur ús, és imprescindible

realitzar-hi una sèrie d'accions, per exemple: s'hi hi ha un excés d'aigua es requerirà un drenatge, o pel contrari si hi ha un dèficit d'aquesta, s'haurà de portar fins al prat (llacs, basses, bombeig...), i per als animals es necessitarà, si no se'n disposa, de coberts, abeuradors, etc.

---

¹⁶ Els caps de bestiar és una expressió utilitzada pels professionals del sector i es refereix al número d'animals del ramat.

¹⁷ Aquesta aproximació numèrica l'he extreta d'una síntesi del que diferents pagesos de la zona m'han anat explicant.

¹⁸ Netejar un camp no vol dir recollir-ne la brossa, sinó netejar-lo de vegetació no desitjada, com ara bardisses, cardos, pins, etc.

Així doncs tenim una sèrie de prats que, en major o menor mesura, el pagès haurà de mantenir-los, i per extreure'n un bon aprofitament, haurà de triar entre diverses opcions: el pasturatge lliure, pasturatge rotatiu, pasturatge racional, racionament en verd o zero-pasturatge. Resumint aquests conceptes podríem dir que el pasturatge lliure consisteix en la lliure elecció del bestiar de pasturar per tot el terreny, amb una sèrie d'inconvenients com per exemple malgastar l'herba, ja que com que és exclusivament triada per l'animal. El pasturatge rotatiu consisteix en dividir el prat en una sèrie de parcel·les i se'n fa una rotació. Aquest tipus de pasturatge representa una millora envers el lliure.

Fotografia 9. Marcar un nedo. Podem observar que a on es troba situat el cotxe l'herba és més baixa i menys verda. Això ens demostra que és allà a on era el ramat prèviament.

El pasturatge racional és el més empleat a la Vall de Ribes. Comporta una millora important del rotatiu i consisteix en lliurar al ramat un tros de terreny segons les seves necessitats, el més exacte possible i diàriament, delimitat per el cable elèctric. Aquest fet s'anomena marcar un nedo, que és feina de primavera i tardor¹⁹. Si el ramader té un prat ple d'herba tancat perimetralment amb un fil elèctric i dóna al bestiar tot el camp per menjar (fet que se'n diu donar a l'ampla) el bestiar no només menjarà l'herba, sinó que també l'embrutarà i el malmetrà quan jau, trepitja i per tant aixafa o fa les deposicions i orina sobre herba bona i després, no se la voldrà menjar,

doncs haurà perdut qualitat. Podrem observar al anar a un prat on hi ha una excreció, que l'herba que hi creix al voltant serà l'última que menjaran les vaques perquè no els hi agrada l'olor i primer van a busca herba més bona. Si pel contrari, de tot el camp primer els hi donem un tros, tota aquesta malmesa es concentrarà en aquella part, i el nou tros donat, el nedo, quedarà més net, i així succeirà cada cop que donem un nedo. Per aquesta feina, el

---

¹⁹ Àudio 22. Marcar un nedo. Arnau Carbonell (La Torre).

Fotografia 10. Bala. Podem observar la diferència entre la malmesa del prat de més endavant amb aquell on l'herba és més bona, situat al fons.

pagès haurà de conèixer molt bé les necessitats del seu bestiar i el camp en què es troben, no és una feina mesurable sinó que s'aprèn de l'observació i l'experiència.

He esmentat anteriorment que és feina de primavera i tardor, ja que a l'hivern s'alimenten també de les bales²⁰ (herba que ha guardat prèviament el pagès) i a l'estiu van a la muntanya, on només hi ha herba aprofitable a l'estiu i és per això que el ramat viu allà durant aquesta època. Cada muntanya però és un món i està sotmesa a les lleis de cada poble al qual pertany. Pel pagès, una muntanya no és simplement una elevació natural del terreny, sinó aquell terme que està marcat (amb filat o fites) com a terme municipal d'un poble i que per tant s'hi pot portar bestiar, perquè cada casa del poble te uns drets. Una muntanya són un conjunt de pastures comunals que pertanyen al municipi d'on és la casa de

pagès, tot i que també hi ha muntanyes privades. Per exemple, el Taga és una muntanya que comprèn o que divideix els termes de Bruguera, Massana, Pardines, Ogassa, Miquelet i Sant Joan de les Abadesses.²¹ Com afecta això al pagès? A cada casa de pagès del poble li correspon un número determinat de vaques que pot pujar a la muntanya (sempre pagant, és clar, però a un preu molt modest), si el pagès te més d'una casa, podrà portar-hi més vaques. Aquesta llei està basada en èpoques anteriors, on tenir quinze vaques era tenir un ramat gegant, i en canvi avui dia amb quinze vaques no es pot fer gran negoci i hi ha pagesos que en tenen fins a tres-centes²².

La muntanya ofereix molts avantatges, entre els quals s'hi troben la grandària del terreny, l'herba, que acostuma a ser de més qualitat a la muntanya, degut a l'alçada es més tendra i més verda, tot i que també dependrà molt de l'alçada de la muntanya, ja que si és més alta,

---

²⁰ Àudio 18. Bales. Realització i utilitat. Arnau Carbonell (La Torre).

²¹ Conversa amb Enric Muntadas a Ribes de Freser el 26 d'agost de l'any 2015.

²² Conversa amb Enric Muntadas i Josep Carbonell Coronas. Ribes de Freser, 26 d'agost de l'any 2015.

Fotografia 11. Saleres de la Muntanya de Cal Roca

només s'hi portarà el ramat juliol i agost, quan hi haurà més abundància d'herba, i si no és tant alta es pot aprofitar de maig fins a octubre²³.

Les vaques són animals gregaris²⁴ i quan surten a les pastures de la muntanya, des del primer moment les recorren en grup, al capdavant del qual hi ha les més veteranes, les més velles i que ja es coneixen la muntanya. El primer recorregut que fan però, no es per pasturar, sinó per fer un reconeixement del terreny anomenat “càstig del prat”, comprovant on hi ha millor herba o lloc per jaure i ensenyant al vedell a reconèixer els prats i la seva composició. A mesura

que passen els dies i les setmanes, es van familiaritzant amb el terreny i ja no van tant agrupades, ja que han perdut la por. Les vaques, en general, pasturen quatre hores al matí i quatre a la tarda.

Entre pastura i pastura estan també unes quatre hores al lloc de ‘descans’ anomenat mosquera (se'n diu que van a mosquejar) i allà remuguen.

Altres punts estratègics de la muntanya són els abeuradors²⁵ i les saleres o punt de sal. Les saleres és una zona més planera de la muntanya i més rocosa on el ramader hi distribueix la sal per tal de que les vaques en puguin absorbir els minerals. Si no se'ls hi dóna sal, llepen les roques i els hi podria provocar problemes digestius.

Tant si el bestiar està a muntanya o al camp, se'ls rodeja amb un fil metàl·lic, perquè no s'escapin i que lligat a un seguit de pals que poden ser de fusta o metàl·lics, envolten el tros de prat desitjat. Aquest filat es connecta a un vailet (generador de corrent elèctric) que produeix una breu descàrrega elèctrica a tot ésser viu que entri en contacte amb ell i d'aquesta manera el vaquer s'assegura de que cap vaca o toro sortiran a fora del filat,

---

²³ Àudio 21. Muntanya i prat, estiu i hivern. Arnau Carbonell (La Torre)

²⁴ Éssers vius que tenen tendència a associar-se amb altres individus de la mateixa espècie.

²⁵ Lloc disposat per a abeurar-hi el bestiar.

Fotografia 12. Nedo. En aquest moment el bestiar està passant del tros de camp que ja s'han menjat (més al fons) cap al tros on hi ha herba (al davant de la imatge).

provocant algun accident com per exemple que l'animal en qüestió es perdi, ja que probablement no coneixerà la zona a fora del fil i podria resultar ferit per alguna caiguda²⁶. Quan el ramat és a un prat, normalment no es fila tot sencer, sinó que es deixen zones amb menjar (herba) on el bestiar no pugui accedir-hi, perquè es reserva per a més endavant. Aquest nou tros de camp, com ja he comentat anteriorment, es diu marcar un nedo.

D'aquesta manera el vaquer s'assegura de que al bestiar no li faltará menjar. És inevitable però, que de tant en tant hi hagi algun imprevist i el fil deixi de passar electricitat, llavors el que sol passar és que el bestiar si ja no hi te gaire menjar el continua buscant més enllà del fil, llavors es diu que les vaques s'han escapat.

Per mantenir el bestiar a un lloc no només es fa servir el fil. Hi ha un element al qual les vaques sempre eviten per por: el pas canadenc. Són unes

grans graelles metàl·liques que es col·loquen en camins rurals, d'aquesta manera s'evita que hi passi el bestiar però facilita la circulació de vehicles. S'ha de tenir sempre molt en compte a on hi ha un pas canadenc, doncs així el pagès podrà estalviar-se de posar filat allà on n'hi hagi un.

Després d'aquesta explicació podríem concloure que el ramat viu en prats i s'alimenta als prats, però això no és ven bé del tot així. La preocupació i activitat de buscar menjar per sobreviure és un dels principals instints animals. Quan els humans passem a ser els responsables d'aquesta necessitat per al nostre bestiar, hem de pensar molt bé en la seva adaptació al medi i actuar en conseqüència. És així com al llarg dels anys el vaquers han après que les zones de menjar per a les vaques no pot ser la mateixa a l'estiu que a l'hivern.

---

²⁶ Conversa amb Jaume Morera, Cal Tubau, Pardines. 5 de juliol del 2015.

3. Etnografia com a filosofia de vida

Com ja he anomenat anteriorment, l'objectiu d'aquest treball neix del meu interès pel fenomen sonor conegut com el clam. Hi ha múltiples maneres d'enfocar aquest element, com per exemple fent exclusivament un anàlisi sonor, fent una contextualització temàtica (VILARRASA, 1975: 9), definint la seva evolució al llarg del temps, relacionar les persones que clamen amb el so de cada clam, etc. Jo m'he servit de l'etnografia per a donar forma a diferents aspectes del treball, tenint com a referència llibres amb un punt de vista etnogràfic, com per exemple, tres etnografies escrites pel mateix autor, Jaume Ayats²⁷, on es poden destacar la importància de la descripció dels elements estudiats, l'enfocament per trobar totes les relacions possibles entre allò específic que s'estudia i el seu context o elements que s'hi relacionen i la metodologia, on un dels principals elements d'un treball etnogràfic és el treball de camp (Pujadas; Comas; Roca, 2004. 69). En el meu cas, els aspectes descrits anteriorment han sigut fonamentals per a la compressió d'una realitat i d'un fenomen sonor, però voldria destacar la part del treball de camp, ja que ha sigut un element de vital importància. El fet de poder anar directament a treballar amb diferents pagesos per pobles com Bruguera, Ribes de Freser, Campelles o Pardines, m'ha donat una gran perspectiva com a investigadora del fenomen del clam i del seu entorn.

Tot i que de la metodologia emprada en parlaré al següent capítol, vull destacar que tal i com plantegen Velasco i Díaz de Rada al llibre *La lógica de la investigación etnográfica* la recollida d'informació en etnografies es basa en mètodes qualitius i no quantitius, per tant la finalitat de les dades recollides durant el procés no ha sigut en cap moment la quantitat de mostres obtingudes, sinó un anàlisi reflexiu per a construir noves teories o hipòtesis. Jo no em centraré en proposar noves teories, el meu objectiu queda lluny d'aquesta aspiració. El que sí que han anat sorgint al llarg del treball, són diverses hipòtesis, de més o menys importància que de cara a futurs treballs relacionats amb aquesta temàtica i que espero que puguin ser d'utilitat. Algunes d'elles estan relacionades amb la tècnica vocal que empren els pagesos alhora de clamar, tècniques que, com ja explicaré més endavant, són totalment inconscients en la majoria de casos i parcialment en alguns pocs. La meua hipòtesi en concret es basa en la creença que entre les tècniques de cant operístic (Sundberg, 1987; 40-45) i la col·locació de la veu que usen pagesos alhora de clamar, hi ha

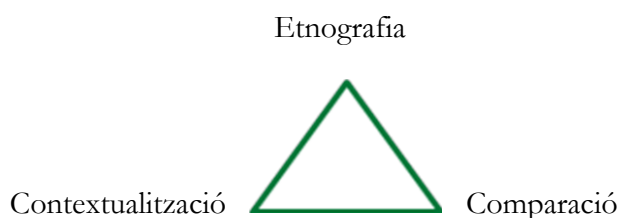
---

²⁷ *Córrer la sardana: balls i conflicte* (2006); *Cantar a la fàbrica, cantar al coro: els cors obrers de la conca del Ter mitjà* (2008); *Cantadors del Pallars: cants religiosos de tradició oral al Pirineu* (2010).

grans similituds. Un cantant omple un teatre amb la seva veu i un pagès n'omple les muntanyes.

Així doncs, basant-me en el plantejament que proposa el llibre de Pujadas, Comas i Roca, *Etnografia*, he dividit les parts de contextualització, tant històrica, demogràfica o econòmica i les he comparat amb el panorama actual, fent d'aquesta manera, una interpretació del context i no simplement una recopilació d'informació. Aquesta mena de relació entre el context, la comparació i la pròpia etnografia, formen el triangle antropològic que qualsevol treball que es relacioni amb aquesta disciplina, hauria de tenir (Pujadas; Comas; Roca, 2004. 18).

Figura 13. El triangle antropològic²⁸

Seguint aquest model triangular, la contextualització consistirà en la recollida de dades sonores de clams però també d'entrevistes o converses informals (procediment empíric i de treball de camp), i en el procés d'arxiu i de recol·lecció d'informacions en documents escrits.

La comparació serà un element constantment present però de manera implícita, doncs tot i que no compari, per exemple, elements sonors com a part imprescindible del treball, sí que hi haurà unes reflexions on impregnades pel contrast, tant històric de les mostres, edats dels enregistrats, etc. També es podrà veure en escriure sobre els canvis històrics, demogràfics o econòmics d'aquesta zona, etc.

Així doncs, l'objectiu d'aquest projecte és realitzar una aproximació al clam dels pagesos de la Vall de Ribes des d'un punt de vista etnogràfic.

---

²⁸ PUJADAS I MUÑOZ, Joan J. COMAS D'ARGEMIR, Dolors. ROCA I GIRONA, Jordi. *Etnografia*. Pàg.18

3.1 Metodologies

4.1.1 Destacant la importància del treball de camp

La metodologia és el mètode amb què enfoquem els problemes i en busquem les respostes (Taylor; Bogdan, 1987: 180). Degut a la falta d'informació amb la qual jo ja comptava que em trobaria, vaig decidir anar a buscar-la directament a la font principal: els pagesos. D'aquesta manera vaig convertir el treball de camp en un element protagonista de la meua recerca, tot i que al principi, jo era només vagament conscient de la importància que acabaria tenint.

Des d'un principi vaig tenir molt clar que el meu treball de camp en cap cas consistiria en desplaçar-me fins al lloc desitjat, fer una sèrie d'entrevistes a diferents pagesos i gravar-ne els clams. Com ja he explicat en la secció anterior, la meua idea del que és una investigació etnogràfica va molt lligada a la interacció de l'investigador amb els individus que formen part de la realitat que es vol estudiar.

Aquesta interacció ha sigut possible en el meu cas gràcies a la meua experiència prèvia a la zona en qüestió. Des de que tinc memòria, jo i la meua família hem anat regularment al poble de Bruguera, situat a la Vall de Ribes. Primer només hi anàvem als estius, però quan jo tenia tres anys vam tenir la possibilitat de llogar-hi una casa i vam poder anar-hi cada cap de setmana. D'aquesta manera s'ha anat creant un vincle d'amistat i coneixença inconscient entre els seus habitants i jo mateixa. Aquest fet ha esdevingut clau per a poder realitzar un treball de camp amb profunditat, doncs em va permetre ser acceptada quan vaig demanar si podia ajudar a fer de pagès. Si hagués pretès introduir-me en aquest sector sense conèixer els participants, probablement hauria hagut d'explicar el motiu de l'interès per a treballar en aquest àmbit i conseqüentment desvelar la meua recerca des d'un inici i no crec que això hagués interessat als pagesos i possiblement hagués sigut una estada molt més intrusiva.

Gràcies al meu vincle amb aquestes persones, vaig ser molt ben rebuda. El treball de camp en un inici havia de durar tres mesos, tot el mes de juny, juliol i agost de l'any 2015. Finalment, però, no tant sols he pogut complir amb el calendari previst, sinó que a més a més l'he pogut allargar, anant encara els caps de setmana.

Com ja he comentat, la meua idea alhora de fer el treball de camp, va ser implicar-me amb el grup de persones desitjades, en aquest cas els pagesos i per a fer-ho vaig decidir aprendre a fer de pagès. El que pretenia era introduir-me dins un grup de persones però evitar estar pendent del clam. Volia absorbir, com si fos una esponja, tot el coneixement que els propis

pagesos em confiessin, ja fos més relacionat amb el clam o menys. En un principi tampoc vaig voler informar a ningú de la meva recerca, volia esperar fins al moment que jo considerés adequat i oportú per començar a comentar el meu interès pel clam i la meva investigació, ja que considerava més important integrar-me adequadament dins el context, no volia que els pagesos actuessin diferent al moment de clamar. Per tant, de manera totalment inconscient, em vaig centrar en dos factors: ser un agent el màxim no-intrusiu possible i fer una recollida de dades sistemàtica, és a dir, vaig idear un mètode de manera no voluntària que encaixa quasi a la perfecció amb una metodologia qualitativa d'investigació.

4.1.2 Descobrint mètodes d'investigació qualitativa

“La frase metodología cualitativa se refiere en su más amplio sentido a la investigación que produce datos descriptivos: las propias palabras de las personas, habladas o escritas, y la conducta observable.”(Taylor; Bogdan, 1987: 19-20)

Aquest frase sintetitza molt bé les idees que condueixen una investigació qualitativa. Encaixant-la en el meu treball, la idea que n'extrec és la següent: per a conèixer el clam, no em puc centrar només en ell, i fer-ne, per exemple, una descripció sonora exclusivament, sinó que hi hauré de sumar, per tal d'entendre'l en la seva màxima complexitat, els agents que l'executen, saber per què clamen, quan el realitzen i quan no, qui l'utilitza i qui no, des de quan s'usa i a on, i finalment conèixer per a qui es clama.

La relació que faré de tots els elements esmentats, serà des d'una perspectiva holística, és a dir, de la mateixa manera que una frase feta no és la suma dels seus mots sinó que el seu significat va més enllà (Taylor; Bogdan, 1987: 20), en el cas del clam i els elements que l'envolten, tampoc podrà ser una suma de relacions, sinó una visió analítica de la totalitat de les parts.

Els elements esmentats anteriorment es poden sintetitzar en: què és el clam, qui clama, per a qui, a on, perquè i com, però és necessari trobar i veure les relacions més profundes entre tots aquets elements. Serà fàcil adonar-se que degut a les circumstàncies del clam (la seva falta de documentació o la transmissió oral del seu coneixement), la millor, sinó única, manera d'obtenir resposta als elements desitjats, és anar directament a la font, al lloc dels informants i interactuar amb ells, és a dir, realitzar un procés d'observació participant tenint com a prioritat que no sigui intrusiu.

4.1.3 L'observació participant

Aquest és l'element principal de la metodologia qualitativa i es basa, com diu el propi concepte, en la tasca de l'investigador, que haurà d'anar al lloc que vol estudiar i interactuar de la manera més ètica possible. Això, però, no és una tasca senzilla, ja que l'investigador, si com en el meu cas estudia el clam, implícitament estudiarà a les persones que el duen a terme, i per tant, és fonamental, pensar sempre en la sensibilitat d'aquestes.

Per no ofendre al col·lectiu o cohibir-lo amb la presència de l'investigador, la meua tàctica ha sigut sempre l'empatia, és a dir, pensar i reflexionar sobre les diferents escenes en les quals m'he anat trobant, o inclús preveure com pot esdevenir una escena i anticipar-me als fets per poder obrar assertivament (Bach; Forés, 2008. 30).

Posaré com a exemple una escena molt típica a la feina de pagès: el moment de moure el bestiar, és a dir, portar-los d'un lloc a un altre²⁹. És un moment on pràcticament no es para de clamar i com a investigadora, és una activitat d'on es podria obtenir moltíssima informació fent mil preguntes als ramaders. El que he après al anar a treballar amb ells, és que precisament, estan treballant i és un moment molt delicat. Per tant vaig optar per concentrar-me jo també en la feina que em pertocava, que era aturar el bestiar perquè no es desviés i d'aquesta manera pretendre arribar a comprendre millor el món de pagès.

Així doncs vaig seguir el consell que s'esmenta en el llibre *Introducción a los métodos cualitativos de investigación* (pàgines 20 i 21), on s'escriu que "para el investigador cualitativo, todas las perspectivas son valiosas" (Taylor; Bogdan, 1987: 20-21), és a dir, treballant com a propi pagès s'obté una visió ètica de l'experiència i de la realitat que es vol estudiar. Això em porta a comentar un apartat del llibre *Applications of Case Study Research*, on s'explica, i cito amb les meves paraules, que l'estudi de cas és el mètode d'elecció quan el fenomen que es vol examinar no es distingeix fàcilment del seu context (Yin, 1993). Aquesta frase em va portar a reflexionar sobre la metodologia de recol·lecció de les dades.

Si el que jo volia era integrar-me en el col·lectiu, una llibreta, gravadora o algun altre artefacte quedaria totalment fora de lloc i seria vist com quelcom estrany i sense sentit. Vaig optar, doncs, per fer servir el mateix mètode utilitzat a pagès: la memòria. La part positiva d'aquest mètode ancestral és que encaixa totalment amb el context en el qual jo estava, el problema és que no es pot retenir tot la primera vegada, i per tant, molta de la informació

---

²⁹ Es pot observar al vídeo *V1.Joan Carbonell. Moure bestiar* com es clama per canviar el bestiar de camp.

rebuda, l'he agut d'anar aprenent per repetició, i per tant he necessitat dedicar-hi més temps en contraposició a apuntar allò après.

Vaig decidir de no fer un diari de camp perquè no vaig formular-me cap pregunta concreta durant el procés, sinó que pretenia buscar-les després. El fet de tenir un diari de camp em podria haver condicionat per a crear una pregunta prematura, per tant vaig creure oportú de no escriure'n cap.

4.1.4 Fer el disseny de la investigació

Per a dur a terme aquest treball vaig fer una planificació prèvia que constava dels elements principals que formen part d'un projecte d'investigació. Els dos elements principals eren el treball de camp i la part de documentació. Vaig organitzar el calendari en dos apartats, el primer anava de juny a agost del 2015 i estava destinat exclusivament al treball de camp i el segon comprenia tot el curs des del setembre del 2015 al maig del 2016. Tal i com he esmentat anteriorment he pogut assolir el calendari i ampliar el temps destinat al treball de camp als caps de setmana. Així doncs, seguint la metodologia de Bogdan, el primer que vaig fer fou endinsar-me completament en el treball de camp "en la observación participante, el mejor consejo es arremangarse los pantalones: entrar en el campo" (Taylor; Bogdan, 1987: 34). Aquest disseny on l'investigador es 'tira de cap' al treball de camp pot portar certs problemes sí, com jo, no es posseeix ninguna experiència en aquest àmbit.

El major problema amb que m'he trobat al llarg del projecte fou degut a la immersió dins el context estudiant i per tant la falta de perspectiva en algun moment donat. La idea de la qual jo partia, era que quant més temps passés dins l'entorn estudiat, els resultats serien més satisfactoris, ha resultat ser falsa. No vull generalitzar aquesta idea, doncs segons Bronislaw Malinowski, la presència de l'investigador en el seu terreny, tot i poder ser discontinua, hauria de tenir una durada llarga de dos o tres anys³⁰, de totes maneres s'haurà de definir d'acord amb l'abast del problema que es vol estudiar.

Basant-me en la meua pròpia experiència i persona, ja que el fet de poder veure aquest entorn amb microscopi, m'ha provocat una gran dificultat alhora d'allunyar-me'n i poder generar una pregunta conductora. El resultat d'aquesta immersió foren moltes preguntes sense un poder gravitatori suficient per guiar la investigació. Finalment però, em vaig decidir per la més potent de totes: quin sentit té el clam? És a dir, quins punts positius o

---

³⁰ (Pujadas; Comas; Roca, 2004: 69)

negatiu aporta, és suficientment funcional o el pagès podria treballar amb els mateixos bons resultats que sense clamar? (La desenvoluparé en els següents capítols).

4.1.5 Obrir-se pas a l'escenari

He volgut introduir aquest apartat degut a dos aspectes que he anat trobant al llarg d'aquest treball. Quan vaig decidir estudiar i endinsar-me al món de pagès, va haver-hi tres factors que havia de superar. Primer de tot i com el lector haurà pogut observar, sempre em refereixo al món de pagès i no pas al món de pagesa, és a dir, és un entorn exclusivament masculí a la Vall de Ribes, per tant, seria un obstacle que hauria de superar. El segon obstacle és la meva edat, ja que estic molt per sota de la mitjana d'edat dels pagesos de la vall, que ronda els 45-50 anys, tot i que també hi ha un petit sector de jovent. El tercer i últim obstacle fou la meva procedència, Mollet del Vallès i per tant directament estic catalogada per el sector de la pagesia com algú de Barcelona, conegut popularment com a 'pixapí'. Per tant vaig haver de demostrar que no hi havia cap impediment per una noia, jove i de Barcelona per poder fer dignament la feina de pagès.

4. Anàlisi Sonora

4.1 La tasca de gravar: intenció, problemes i triomfs.

Quan vaig iniciar el procés d'enregistrament de les persones que m'interessaven, no va resultar tan senzill com jo havia previst. Cal tenir en compte diversos factors si no volem ser intrusius. Per exemple és important trobar el moment adequat. Hem de pensar que la mostra d'àudio que n'obtindrem, haurà de ser el més nítida possible, perquè sigui intel·ligible en futures escoltes. Per tant haurà de ser un moment de certa calma i si a més a més no volem molestar al pagès que està treballant.

En aquest sentit, el fet d'anar a treball i aprendre'n l'ofici, em va ajudar a saber quan fer les preguntes i els enregistraments. Per una altra banda, al estar immersa en aquesta realitat durant tres mesos, em va fer perdre la perspectiva, és a dir, la part èmica que vaig adquirir indirectament durant el treball de camp, va guanyar la part ètica que correspon a l'investigador (Geertz, 1989: 40). En conseqüència, doncs, algunes de les preguntes enregistrades o converses, haurien pogut fer-se amb més profunditat i treure'n més suc.

4.2 Categories de clams

Primer de tot aclariré que no hi ha categories de clams. Per a un pagès, un clam només difereix d'un altre segons el tipus de so que es faci, però no hi ha cap diferència explícita, doncs tots fan la mateixa funció. Aquest apartat és una categorització que jo mateixa he realitzat i en cap cas aporta res de nou o creatiu, doncs només els he agrupat segons el resultat sonor que es produeix.

Així doncs, he dividit els clams en tres categories diferents: en primer lloc tenim els clams com a sons vocals, és a dir, tots aquells produïts amb les cordes vocals; el segon grup compren tots aquells clams xiulats; i per últim el grup que compren els clams realitzats amb el clàxon del cotxe o d'una moto. Aquest últim grup és pràcticament impossible d'analitzar o concretar, doncs depèn de cada clàxon de cada vehicle i per tant hauria hagut d'analitzar diferents models de cotxes amb els seus respectius clàxons i no és el que m'interessa estudiar, doncs el meu interès recau en el so produït humanament.

Cal tenir en compte que tot i que jo he separat els clams segons els diferents patrons que es van creant i repetint, el pagès els entén com un tot global i els agrupa indistintament i segons l'hi convé. També he d'afegir que la transcripció del clam l'he feta jo procurant que fos el més simple i entenedora possible, és per això que no he fet una transcripció fonètica.

Primera categoria: El grup primer dels sons vocals és el més complicat, doncs la varietat de clams és més gran que en les altres categories. Dins aquesta categoria he creat dos subgrups: els he anomenat sons i sorolls, segons si emeten un so articulat amb la gola o si el produeix a l'interior de la boca.

(Reverter, 2008; 13-27).

Taula 10. Categories de clams: So i Soroll.

Nom de l'arxiu d'àudio	Clam ³¹	Categoria
3. Clam. Jaume (Cal Tubau)	He-te vine vine	So
	He-te vine, he-te vine	So
	Rrrrrrr	Soroll
	He-te vine	So

³¹ L'aparició dins la taula de l'escriptura dels diferents clams està en ordre segons el llistat d'àudios.

	Yiiiish He-te vine, he-te vine Hep He-te vine vine vine vine, vine vine Yiiiish Vine He-te vine, he-te vine He-te vine	So So So So So So So So So
5. Clamar. Josep (Cal Tubau)	Vine au vine Yiiiish, Yiiiish Vine au vine He-te vine vine vine Yiiiish, Yiiiish He-te vine vine vine He-te vine vine vine Yiiiish	So So So So So So So So
9. Clamar. Ramon Carbonell (La Torre) ³²	Rrrrrr He-te vine te vine He-te vine au vine vine vine Te vine te He-te vine te Te he-te vine He-te vine te vine He-te vine te vine	Soroll So So So So So So So

³² També es pot sentir clamar ramader Ramon Carbonell als vídeos V8. Ramon Carbonell. Moure bestiar (1-2) i V9. Ramon Carbonell. Moure bestiar (2-2).

	Yiiiish He-te vine au vine vine vine He-te vine Te vine te vine He-te vine te vine	So So So So So
14. Clamar. Joan Carbonell (La Torre) ³³	Rrrrrrr He-te vine au au au Yiiiish(es) He-te vine au au au au Rrrrrrr He-tes Yiiiish(es) Rrrrrrr Vine au Rrrrrrr He-tes Rrrrrrr	Soroll So So So Soroll So So Soroll So Soroll So Soroll
17. Clamar i Arriar. Arnau Carbonell (La Torre) ³⁴	He-te He (M)Yiiiish Au va au	So So So So
V7. Arnau Carbonell. Moure bestiar ³⁵	He-te vine te vine te vine te (M)Yiiiish	So So

³³ També es pot sentir clamar al ramader Joan Carbonell als vídeos V1. Joan Carbonell. Moure bestiar (1-3), V2. Joan Carbonell. Moure bestiar (2-3), V3. Joan Carbonell. Moure bestiar (3-3).

³⁴ També es pot sentir clamar al ramader Arnau Carbonell als vídeos V4. Arnau Carbonell. Donar pinso (1-1), V5. Arnau Carbonell. Donar pinso (2-2), V6. Arnau Carbonell. Moure bestiar.

³⁵ He volgut afegir aquest vídeo perquè el ramader Arnau Carbonell utilitza més clams a part del que ja havia mostrat a l'àudio 17.

	Rrrrrr (M)Yiiiiish He-te vine te vine te vine te (M)Yiiiiish Rrrrrr	Soroll So So So Soroll
10. Clamar. Ramon Carbonell (La Torre)	Meeeee	So
11. Clamar. Ramon Carbonell (La Torre)	Meeeee	So

Segona categoria: compren tota classe de xiulets, tot i que, com es pot comprovar en els àudios del a taula anterior, són extremadament similars entre els diferents pagesos i la gran diferència està en el número seguit de xiulets que s'utilitzen, que va des de un sol xiulet a vuit xiulets seguits.

Tercera categoria: Com ja he esmentat abans, aquest categoria comprèn tota mena de clàxons que s'utilitzen per fer venir el bestiar. Funcionen com a clam i estan reconeguts pels propis pagesos com a tal, però jo no l'analitzaré, doncs hauríem de tenir mostres d'àudio de cada clàxon de cada model de cotxe. Tinc la hipòtesi però, de que responen indistintament a qualsevol clàxon, doncs durant la meva observació, un pagès es va canviar de cotxe, i al anar a donar sal a les seves vaques, fent sonar un clàxon diferent, el ramat va venir fins on érem i ell no va clamar en cap moment, per tant, van reconèixer el so.

4.3 Desglossant el so

Després de l'observació realitzada a la Vall de Ribes, de l'escolta a diferents pagesos, i una categorització, he pogut comprovar que el global dels clams d'aquest territori segueix un patró molt similar, tot i que pot variar lleugerament de pagès a pagès. Quan clamen, no fan ús de les mans com a amplificador del so, possiblement perquè acostumen a tenir-les ocupades amb eines, sacs de pinso o sal, al volant del volant del vehicle, etc. El que sí que és perfectament notori, és la gran potència de so que utilitzen i que curiosament, tot i haver de fer arribar la seva veu molt lluny respecte la seva posició, no acostumen a quedar afònics. Per tant tenim un professional que treballa amb el bestiar i que per fer-lo venir utilitza un codi, que anomena clam, que consisteix en la projecció d'un so molt fort

mitjançant la boca, ja sigui articulat o amb xiulets. També pot ser amb el clàxon d'un cotxe però d'aquest només en parlarem breument i més endavant.

4.4 Tècniques vocals inconscients

Durant la meua estada al terreny, vaig poder preguntar als pagesos com ho feien per clamar, i la resposta mai era clara ni precisa. Em vaig adonar que aquests professionals no tenen un domini conscient dels mecanismes o de la tècnica que fan servir. Imaginem que preguntem a un cantant d'òpera si utilitza alguna tècnica per a poder cantar i que la seva veu pugui arribar a tot el teatre, en aquest cas no és només que sigui evident que utilitzi una tècnica molt estudiada i entrenada, sinó que a més en serà perfectament conscient. Quan veig clamar a un pagès, em sembla una imatge similar a la del cantant d'òpera, en el seu cas, però, el seu públic són les seves vaques i la seva veu haurà de sentir-se per tota la muntanya, que en serà el seu teatre.

Vull recuperar la referència que he fet anteriorment al fet de que no acostumen a quedar-se afònics. Aquesta anècdota pot semblar un fet sense importància, però deixa de ser-ho quan després de conversar amb diversos pagesos es comprova que cap d'ells es queda afònic a causa de clamar. A partir d'aquí, va néixer una hipòtesi, tot i que no he estat capaç de verificar-la del tot: quan el pagès clama fa servir una tècnica concreta i es prepara corporalment per a fer el clam. Podríem posar com a símil un cantant d'òpera que es prepara per a realitzar la seva ària, salvant totes les distàncies que separen aquests dos contextos.

Per a verificar-la vaig decidir que jo mateixa aprendria a clamar i ja anticipo ara, que no ho he aconseguit, però no ha sigut cap impediment per a comprovar la meua teoria, ja que sí que he après quasi a la perfecció com no es clama. El problema d'aquest experiment és que com que el pagès no és conscient de la preparació o de la tècnica que usa, ningú em sabia corregir alhora de clamar, simplement em deien que estava bastant bé o malament i només podia treballar amb aquest dos paràmetres (ja que malauradament no vaig aconseguir clamar correctament en pràcticament cap ocasió). Per una banda això em demostra que: primer de tot clamar no és gens fàcil i per tant no és quelcom que algú que no en sap faci normalment i per tant no és només cridar, ja que cridar ho sap fer tothom. En canvi el fet de que a mi em corregissin, implica que el pagès detecta algun error, tot i que no pugui expressar quin és. Per tant tenim una acció (clamar) que requereix d'una tècnica concreta però que no sabem quina és. No obstant a mesura que anava clamant i anava topant amb instruccions com 'així no', 'això no és clamar', 'no és ben bé així', 'ni de bon tros', etc. se'm

va fer evident que per clamar s'ha de col·locar la veu i el cos d'alguna manera concreta, tot i que no puc afirmar de quina tècnica es tracta. Gràcies a aquelles lliçons però, vaig començar a intuir a on residia el problema. Vaig adonar-me que la majoria de vegades que rebia un 'així no', era quan utilitzava el coll, i quan rebia més bons elogis era quan clamava col·locant o preparant el diafragma.

4.5 Justificació del mètode de transcripció

En un inici, per a la transcripció dels diferents clams, vaig decidir utilitzar notacions ja creades i modernes, però no en vaig trobar cap suficientment adequada per aplicar-la al clam. Com que les més contemporànies no em funcionaven, vaig anar a buscar notacions més antigues fins que vaig trobar la notació de San Gallo. Aquest tipus d'escriptura data del segle IX i va ser utilitzada fins al segle XI (Cardine, 1994; 6). És una notació creada a partir de neumes, figures senzilles que pretenen descriure tant el contorn melòdic de la veu, com la seva articulació, atac, etc.

En aquest treball s'han usat un nombre concret de neumes però se'ls ha canviat lleugerament el significat, adaptant-lo a les meves necessitats per a descriure o explicar la intensitat i l'articulació utilitzada per clamar.

Taula 11. Neumes i significats³⁶

Nom dels neumes	Articulació (San Gallo)	Descripció
Virga	 	Aquest dos neumes s'utilitzaran per sons curts, amb la diferència que el tractulus serà per marcar sons amb més atac i breus que la virga
Tractulus		
Clivis		Articulació lligada amb final sec

³⁶ Einsiedeln, Stiftsbibliothek, Codex 366(472), p.36-37. – Fragmenta Sequentiarum.

Climacus		Inici lligat seguit d'articulació marcada
Torculus		Articulació molt lligada

Taula 12. Intensitats

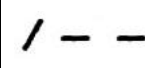

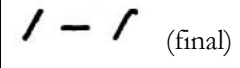

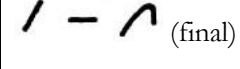

Intensitat	Descripció
	La intensitat es manté
	Es manté, però és breu
	Augmenta
	Disminueix
	Augmenta progressivament amb 2 o més atacs
	Disminueix progressivament amb 2 o més atacs
	Augmenta i disminueix
	Disminueix i augmenta

4.6 Transcripció dels diferents clams

Taula 13. Jaume Morera. Clams

Arxiu d'àudio: 3. Clam. Jaume (Cal Tubau)

Pagès: Jaume Morera, 50 anys. Cal Tubau, Pardines

Clam	articulació		intensitat	anotacions
He-te vine	He-te			El segon punt del climacus desapareix i es converteix en un tractulus molt breu i sec
	Vine	 (principi)		
		 (final)		
		 (final)		
Hep	-			Cop sec sense variar la intensitat
Yiiiish	 (Y-iiii-sh)			L'articulació és molt ràpida. La intensitat costa de percebre, en un principi podria semblar que disminueix
Rrrrrr				
xiulets				De durada llarga i lligats

Taula 14. Josep Morera. Clams

Arxiu d'àudio: 5. Clamar. Josep (Cal Tubau)

Pagès: Josep Morera, 14 anys. Cal Tubau, Pardines

Clam	articulació		intensitat	anotacions
He-te vine	He-te	/		El 'vine' no el fa igual que el cas primer, on se'n distingeixen tres
	Vine	/ - - (principi)		
		/ - ^ (final)		
Vine au vine	vine	- -		L'últim 'vine' és igual que en el cas del 'he-te vine', el primer, però és diferent
	au	^		
	vine	/ - ^		
Yiiiish	 (Y-iii-sh)			Curt en comparació als altres casos
xiulets	/			

Taula 15. Ramon Carbonell. Clams

Arxiu d'àudio: 9. Clamar. Ramon Carbonell (La Torre)

Pagès: Ramon Carbonell, 50 anys. Mas la Torre, Massana, (Ribes de Freser)

Clam	articulació		intensitat	anotacions
He-te vine	He-te			Sembla que el volum sonor és més alt que en altres mostres.
Te vine te	Te			
He-te vine te	au			
Te he-te vine	Vine	 (pricipi)		
He-te vine te vine		 (final)		
He-te vine au vine vine vine		 (final)		
Yiiiiish	 (Y-iiii-sh)			Més allargat que en els dos casos anteriors

Rrrrrr			
xiulets			

Taula 16. Joan Carbonell. Clams

Arxiu d'àudio: 14. Clamar. Joan Carbonell (La Torre)

Pagès: Joan Carbonell, 47 anys. Mas la Torre, Massana, (Ribes de Freser)

Clam	articulació		intensitat	anotacions
He-tes				En ocasions sembla que en comptes de 'he-tes' digui 'ti-tes' ³⁷ , que és una abreviació de 'petites'. Allarga molt el 'tes'
He-te vine au au au	He-te			Similar a les altres mostres
	vi- ne			
	Au, au, au			
Yiiiiish(es) Yiiii-sh(es)				L'atac i la intensitat és de dos temps, no com a les altres mostres on és de tres

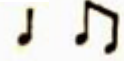

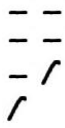
³⁷ Aquest clam es fa servir en ramats d'ovelles, com el cas de la pastora i veïna de Bruguera Marina Vilalta (84 anys). En aquest enllaç es pot sentir el clam que ella utilitza ('ti-tes'), als minuts 12:01; 12:53 i 3:18
<http://www.naciodigital.cat/elripolles/noticia/23069/eudald/carbonell/llucia/ferrer/nandu/jubany/cuinen/historia/vall/ribes> . El fragment sencer on surt aquesta mostra de clams a les ovelles va del minut 10:24 al 14:29.

Rrrrrrr			Molt similar a la mostra de Ramon Carbonell
xiulets			Molt poca intensitat comparat amb les altres mostres

Taula 17. Arnau Carbonell. Clams

Arxiu d'àudio: 17. Clamar i Arriar. Arnau Carbonell (La Torre) i V7. Arnau Carbonell. Moure bestiar

Pagès: Arnau Carbonell, 22 anys. Mas la Torre, Massana, (Ribes de Freser)

Clam	articulació		intensitat	anotacions
He-te				Similar ala mostra de Joan Carbonell, també allarga molt el 'te'. No utilitza el vine, com a les altres mostres.
Vine				Pronuncia el 'vine' molt ràpid i articulat
Au va au				Primer es manté, augmenta en el 'au' final i disminueix
(M)Yiiiiish				Pronuncia una ema al inici d'aquest clam
Rrrrrrr				
4 xiulets + xiulets ràpids	Xiulet normal			És l'únic que realitza aquesta successió de xiulets ràpids
	Xiulet ràpid			

5. Conclusions

Quin sentit té el clam? La feina del pagès canviaria notablement si no es clamés? Com afectaria al bestiar la comunicació sense el clam?

Quan vaig iniciar aquesta recerca, la meva hipòtesi era que el clam tenia un sentit i que permetia una millora en la qualitat de la feina del ramader, que establí una connexió entre aquest i el bestiar i com a conseqüència, hi havia una millora en la qualitat de vida de les vaques. De la mateixa manera sense el clam, el pagès hauria de dedicar més treball i esforç per aconseguir els mateixos resultats.

La primera part de la hipòtesi era poder afirmar que el clam té algun sentit i per a fer-ho vaig aferrar-me a la idea de que el fet de clamar, millora la qualitat de la feina del ramader o la facilita. És a dir, el clam és una eina per al pagès que l'ajuda en la seva feina. El que vaig dur a terme per validar o refutar la meva hipòtesi, va ser observar tot un seguit de situacions i veure com s'hi encabia el clam. Després recrear mentalment les mateixes escenes però sense el clam amb l'objectiu de veure quines conseqüències, positives o negatives n'extreia. En el cas que extraient el clam, les conseqüències fossin positives o simplement neutres (ni millor ni pitjor), la meva hipòtesi de que el clam millora la qualitat de la feina del ramader quedaria refutada. Si traient el clam les conseqüències fossin negatives, ajudaria a reforçar la meva hipòtesi de que el clam, en efecte, te sentit, i que aquest consisteix en una part, en millorar la feina del pagès. Les situacions observables foren: donar sal, buscar unes vaques en concret, i per trobar un vedell.

- Donar sal: com ja he explicat anteriorment, a l'estiu les vaques estan a la muntanya, però aproximadament un cop a la setmana se'ls hi ha de donar sal, ja que en necessiten les sals mineral i si el pagès no els hi proporciona, llepen les roques i això els hi pot provocar problemes estomacals. Les vaques, però, no van sempre totes juntes, sinó que cada una pot anar pel seu compte, com sabran doncs, quan el ramader els hi ha portat la sal? Una de les maneres és clamar-les i conduir-les fins a les saleres, tot i que normalment, com que coneixen el seu territori, ja saben a on estan. Però què passaria si el pagès no clama? Com sabran aquestes vaques si tenen sal o no? El que hauran de fer és anar a mirar-ho elles mateixes, què vol dir això exactament? Doncs que la vaca haurà de fer més exercici i per tant estarà fent servir energia que hauria de guardar-se per l'hivern.

- Buscar vaques: hi ha moments en que el ramader necessita anar a observar una vaca, ja sigui perquè ha de parir, perquè està malalta o ferida, etc. Si el pagès clama, la vaca reconeix aquesta crida i ho associa a quelcom positiu, ja sigui menjar o sal, i per tant és probable que vagi fins on hi ha el pagès clamant. Un cop aquesta és a prop, per tranquil·litzar-la, el ramader podrà clamar amb expressions com ‘miiish’, d’una manera més suau. No puc afirmar que realment això tranquil·litza al bestiar, només puc testimoniar que sembla que ho facin, perquè no estan tant nervioses i es queden més quietes.

Si pel contrari un pagès necessita trobar una vaca per a veure si el vedell ha mamat (entre altres indicadors es pot saber per si la vaca te el berguer molt net, senyal que ha mamat o el te molt buit), si no clama, el que haurà de fer és anar a buscar ell mateix a la vaca en qüestió. Això comportarà més temps, en la majoria dels casos, i per tant si el vedell no ha mamat, més risc per a la seva vida.

- Trobar un vedell: quan una vaca pareix acostuma a allunyar-se del ramat. Si ho fa per primera vegada, la vaca és inexperta i el lloc triat per a donar a llum, potser no és l’adequat. Hi ha vegades que les vaques van a parir a llocs amb molta bardissa o males herbes, fent que quan neix el vedell, cau a sobre i queda enredat, sense poder sortir. El pagès sap, quan aproximadament, ha de parir cada una de les seves vaques prenyades, i dies abans de que ho facin, les ha d’anar vigilant, per assegurar-se de que tot surti bé. Quan veu una de les seves vaques que ha parit, però no troba el vedell, sap que hi ha hagut alguna complicació, ja que una vaca mai deixaria a la seva criatura acabada de néixer tota sola. Les vaques que el seu vedell ha quedat enredat en alguna bardissa, acostumen a ser inexpertes i al no poder cuidar del seu fill, es posen molt nervioses, per tant si el pagès s’hi ha d’acostar per a buscar la cria, l’haurà de relaxar o tranquil·litzar d’alguna manera perquè sinó l’abordarà (atacarà). Com he esmentat anteriorment, una de les maneres per calmar a la vaca és clamant ‘miiish’, d’una manera suau, però si es tracta de trobar el vedell caldrà fer més coses. Hem de pensar que és una situació molt delicada, doncs el vedell acabat de néixer necessita prendre el calostre (la primera llet de la mare) per aconseguir anticossos, sinó moriria fàcilment. Si ha quedat enredat, però, no podrà mamar i morirà. Per això és important que el pagès no tardi en trobar-lo. Per una banda pot pronunciar el clam que he anomenat ‘miiish’, però no serà suficient. El que caldrà fer és clamar com si fos el mateix vedell, pronunciant un so pràcticament igual que el seu bram, una mena de ‘meee’, un so no gaire fort i nasal (tots els clams

esmentats es troben en format àudio a l'annex). D'aquesta manera la vaca es va confiant i mostra el lloc a on hi ha la seva criatura i el vedell, al sentir un altre bram igual que el seu, també començarà a bramar, indicant al pagès a on es troba i poder rescatar-lo finalment.

Ara bé, com trobem el vedell sense clamar? Trobar-lo potser no costarà excessivament si el pagès sap a on ha anat a parir la vaca, però no la podrà tranquil·litzar de cap manera. És per això que tot i que no ho poc afirmar rotundament, la part final de la hipòtesi que he formulat on exposo que gràcies al clam hi ha una millora en la qualitat de vida de l'animal em refereixo a això, a aquesta connexió entre el pagès i l'animal que permet el clam.

Desglossem i tornem a recordar la hipòtesi del treball:

- el clam tenia un sentit
- permet una millora en la qualitat de la feina del ramader
- estableix una connexió entre aquest i el bestiar
- com a conseqüència, hi ha una millor qualitat de vida de les vaques

Així doncs, més que un sentit, podríem dir que el clam té diversos sentits, alguns dels quals són facilitar la feina del ramader, ja que estalvia temps i esforç i millorar la vida de les vaques, ja que permet tranquil·litzar-les en moments d'estrès, com és al buscar el vedell o per vacunar-les, ajudant-les i calmant-les en moments d'estrès o angoixa. Tot això és possible, doncs gràcies a la connexió entre pagès i animal que el clam proporciona. Per tant, el sentit del clam és fer de vincle entre el pagès i el bestiar.

Espero que aquest projecte porti informació sobre aquest fenomen sonor i que ajudi a la comprensió del clam no només a la Vall de Ribes, sinó a qualsevol territori. Seria molt interessant poder seguir estudiant el clam però en diferents països i regions, per veure'n les similituds i les diferències sonores, d'execució, els usos que se l'hi dona, la feina i la vida d'aquelles persones que el duen a terme, etc.

6. Bibliografia

- AGUADERO FERNANDEZ, Francisco. *El arte de comunicar*. Editorial Ciencia 3. Madrid, 1997. Pàg. 32-42. ISBN 84-86204-83-6
- AYATS, Jaume; CAÑELLAS, Montserrat...[et al]. *Córrer la sardana: balls i conflictes*. Barcelona, 2006. ISBN 8423206-8
- AYATS, Jaume. *Cantar a la fàbrica, cantar al coro: els cors obrers de la conca del Ter mitjà*. Vic, 2008. ISBN 9788497662932
- AYATS, Jaume; COSTAL, Anna; GAYETE, Iris. *Cantadors del Pallars: cants religiosos de tradició oral al Pirineu*. Barcelona, 2010. ISBN 9788423207442
- BACH, Eva; FORÉS, Anna. *La asertividad para gente extraordinaria. Comunicar eficazmente para mejorar las relaciones*. Plataforma Editorial. Barcelona, 2008. ISBN 978-84-96981-11-9
- CARDINE, Eugene. *Semiología Gregoriana*. ed. Abadía de Silos. Burgos, 1994. ISBN 978-84-300-7344-3
- CHECCHI, Alexandre; PEIX, Jordi. *L'explotació pagesa a Catalunya. Anàlisi d'explotacions agràries a zones d'influència urbana*. Editorial Vicenç – vives. Barcelona, 1979. ISBN 84-316-1699-7
- CHIANTORE, Luca; DOMÍNGUEZ, Áurea; MARTÍNEZ, Sílvia. *Escribir sobre música*. Musikeon Books. Barcelona, 2016. ISBN 978-84-945117-0-7
- Einsiedeln, Stiftsbibliothek, Codex 366(472), p.36-37. – Fragmenta Sequentiarum.
11/04/2010. [Consulta: juny 2016]. Disponible a: < <http://www.e-codices.unifr.ch/en/list/one/sbe/0366> >
- GARCÍA ROLDÁN, José Luis. *Como elaborar un proyecto de investigación*. Publicaciones Universidad de Alicante. Murcia, 2003. Pàg. 43-44. ISBN 84-7908-767-6.
- GUEERTZ, Clifford. *El antropólogo como autor*. Paidós Ibèrica, 1989. ISBN 97-8847-5095-24-0
- PASSOLA, Isona. *L'endemà* [pel·lícula documental] Massa d'Or Productions. 5 de setembre del 2014. (Link <https://www.youtube.com/watch?v=tU7jddKLygM> (1:07:01 – 01:07:44))
- MARTINELLI, Dario. *Zoosemiotics: proposal for a handbook*. Editorial Board. *Acta Semiotica Fennica XXVI*. Helsinki, 2007. ISBN 978-952-5431-16-2

Ministerio de Agricultura, Pesca i Alimentación. *Guías de prácticas correctas de higiene: vaca Nodriça*. [en línia]. Edició del Ministerio de Agricultura, Pesca i Alimentación. 2ª ed. 2007 o Organización Interprofesional de la Carne de Vacuno Autóctono de Calidad (INVAC). *Guías de prácticas correctas de higiene: vaca nodriça*. Coordinació: Dirección General de Ganadería. Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación. Madrid, 2006. Dipòsit Legal: M-13678-2007

PUJADAS I MUÑOZ, Joan J. COMAS D'ARGEMIR, Dolors. ROCA I GIRONA, Jordi. *Etnografia*. Editorial UOC. Barcelona, juny 2004. ISBN 84-9788-142-7

REVERTER, Arturo. *El arte del canto. El misterio de la voz desvelado*. Madrid. Alianza Editorial, 2008. ISBN 978-84-206-8235-8

SUNDBERG, Johan. *The science of the singing voice*. Dekalb, Estats Units: Northen Illinois University Press, 1987. ISBN 0-87580-120-X

TAYLOR, S.J. BOGDAN, R. *Introducción a los métodos cualitativos de investigación. La búsqueda de significados*. Paidós. Barcelona, 1987. ISBN 84-7509-816-9

VELASCO, Honorio. DÍAZ de RADA, Ángel. *La lógica de la investigación etnográfica. Un modelo de trabajo para etnógrafos de la escuela*. Editorial Trotta. Valladolid. Primera edició 1997, segona edició 1999. ISBN 84-8164-195-2

VILARRASA I VALL, Salvador. *La vida a pagès*. Editorial: Imprenta Maideu. Ripoll, 1975. ISBN 84-400-9033-1

YIN, R. *Applications of case study research*. Newbury Park, CA: Sage Publishing. 1993.

Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC). 2ª edició. Barcelona. Enciclopèdia Catalana i Edicions 62. 1ª ed. 1995 – 2ª ed. 2007. ISBN 978-84-412-1454-5 (Enciclopèdia Catalana). ISBN 978-84-297-5977-8 (Edicions 62)

Gran Enciclopèdia Catalana. Barcelona. 1ª ed. 1967 – 2ª ed. 2009

7. Annexos

Llistat d'àudios

1. Com s'aprèn a clamar. Jaume i Josep (Cal Tubau)
2. Sentit del clam. Jaume i Josep (Cal Tubau)
3. Clam. Jaume (Cal Tubau)
4. Arriar. Jaume (Cal Tubau)
5. Clamar. Josep (Cal Tubau)
6. Arriar. Josep (Cal Tubau)
7. Com s'aprèn a clamar. Ramon Carbonell (La Torre)
8. Sentit del clam. Ramon Carbonell (La Torre)
9. Clamar. Ramon Carbonell (La Torre)
10. Clamar. Ramon Carbonell (La Torre)
11. Clamar. Ramon Carbonell (La Torre)
12. Com s'aprèn a clamar. Joan Carbonell (La Torre)
13. Sentit del clam. Joan Carbonell (La Torre)
14. Clamar. Joan Carbonell (La Torre)
15. Com s'aprèn a clamar. Arnau Carbonell (La Torre)
16. Sentit del clam. Arnau Carbonell (La Torre)
17. Clamar i Arriar. Arnau Carbonell (La Torre) i V7. Arnau Carbonell. Moure bestiar
18. Bales. Realització i utilitat. Arnau Carbonell (La Torre)
19. Engreix de vedells. Arnau Carbonell (La Torre)
20. Administrament del greix en el bestiar. Arnau Carbonell (La Torre)
21. Muntanya i prat, estiu i hivern. Arnau Carbonell (La Torre)
21. Muntanya i prat, estiu i hivern. Arnau Carbonell (La Torre)
23. Enric Gost Muntadas (11 anys) Enric Muntadas Vilatimó (69 anys) Roser Muntadas Corcoy (42 anys)
24. Conversa informal. Josep Carbonell "Tio Pepe" (74 anys) (1-3)

25. Conversa informal. Josep Carbonell "Tio Pepe" (74 anys) (2-3)

26. Conversa informal. Josep Carbonell "Tio Pepe" (74 anys) (3-3)

Llistat de vídeos

V1. Joan Carbonell. Moure bestiar (1-3)

V2. Joan Carbonell. Moure bestiar (2-3)

V3. Joan Carbonell. Moure bestiar (3-3)

V4. Arnau Carbonell. Donar pinso (1-1)

V5. Arnau Carbonell. Donar pinso (2-2)

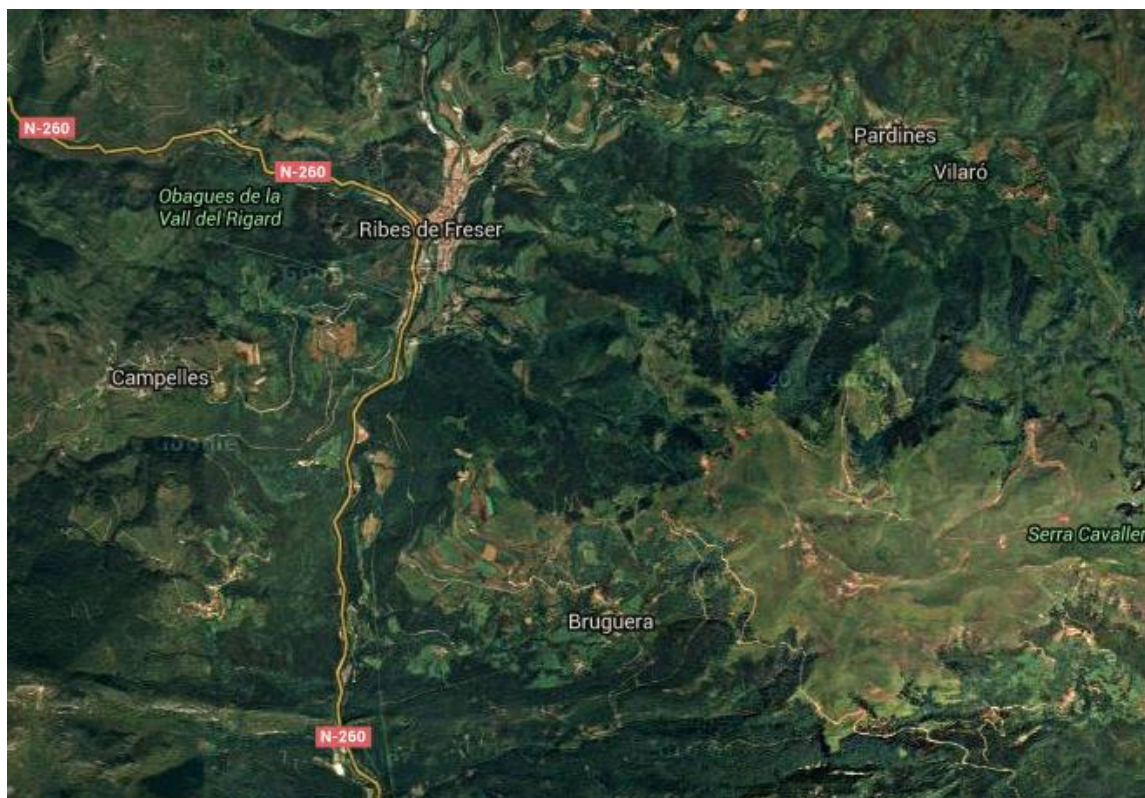
V6. Arnau Carbonell. Moure bestiar

V7. Arnau Carbonell. Moure bestiar

V8. Ramon Carbonell. Moure bestiar (1-2)

V9. Ramon Carbonell. Moure bestiar (2-2)

Mapa de la zona

Fotografia obtinguda mitjançant Google Maps.

Fotografies aèries dels pobles de Ribes de Freser, Campelles i Pardines:

Ribes de Freser

Campelles

Pardines